

VY_32_INOVACE_037

VÝUKOVÝ MATERIÁL zpracovaný v rámci projektu EU peníze školám

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

Registrační číslo projektu: CZ. 1.07. /1. 5. 00 / 34. 0696

Šablona: III/2

Název: Politické strany II - prezentace

Vyučovací předmět: Občanská nauka

Ročník: 2.

Autor: Ing. Jiří Franc

Ověřeno ve výuce dne: dd. mm. rrrr

Třída: 2.C

Česká lesnická akademie Trutnov, střední škola a vyšší odborná škola

- **Anotace:** prezentace je věnována tradičnímu dělení politického prostoru na levice a pravici, včetně posunů, ke kterým ve vnímání těchto pojmů dochází. Pozornost je věnována také politickým systémům i stále aktuální otázce financování politických stran. Prezentace obsahuje motivační otázky pro žáky, vyžaduje jejich aktivní zapojení do probíraných témat. Zjištění odpovědí vyžaduje jak práci s vlastní prezentací, tak využívání volně dostupných zdrojů informací.

Prezentace obsahuje ilustrativní obrazové materiály.

Součástí prezentace je seznam použitých informačních pramenů.

- **Autor:** Ing. Jiří Franc
- **Jazyk :** Čeština
- **Očekávaný výstup :** společenskovední vzdělávání
- **Speciální vzdělávací potřeby :** žádné
- **Klíčová slova :** levice, pravice, extremistické strany, systémy politických stran, financování politických stran
- **Druh učebního materiálu:** prezentace
- **Druh interaktivity:** výklad
- **Cílová skupina:** žák
- **Stupeň a typ vzdělávání:** středoškolské odborné vzdělávání
- **Typická věková skupina:** 15 - 19 let

Levice a pravice

- **Dělení na pravici a levici má svůj původ v období Velké francouzské revoluce.**
- **Ústavodárné shromáždění (1789)** zasedalo v obdélníkovém sále s poměrem stran 1:10
- Umístění poslanců do kruhu s řečnickým pultem uprostřed – **šlechta napravo, demokraté nalevo** od předsedajícího.

- Dělení stran na levicové a pravicové je považováno za dávno **zastaralé a zjednodušující, ale** paradoxně se neustále používá, protože je dobře **srozumitelné lidem.**
- **Moderní dělení stran** z ekonomického pohledu zahrnuje strany, které chtějí:
 - **bohatství spíše tvořit**
 - **bohatství spíše rozdělovat**

- **LEVICE** – ochrana zájmů ekonomicky a sociálně nižších tříd, chudších vrstev
- **PRAVICE** – ochrana zájmů horních či dominantních sociálních a politických vrstev
- **STŘED** – ochrana zájmů středních vrstev – v podstatě umírněná levice či pravice

- Jak v západních, tak v postkomunistických zemích se většina tázaných **dokáže zařadit** do pomyslné škály LEVICE-STŘED-PRAVICE, ale **neumí tyto pojmy vymezit!**
- Chápeme tyto pojmy spíše **symbolicky**.
- Obraz levice-střed-pravice je pro občany v drtivé většině **věcí cítění**, nikoliv ucelenou, teoretickou představou.

Obecně politické postoje a pravo-levá politická orientace obyvatel ČR CVVM

Pravo-levá orientace – časové srovnání (v %)

	2002/10	2003/10	2004/01	2005/11	2007/10
levice	32	32	32	33	36
střed	22	20	20	20	19
pravice	37	41	39	38	36
neví	9	7	9	9	9

Přesvědčení obyvatel ČR o vlastní politické orientaci je zřejmě poměrně stálou veličinou. Svědčí o tom výsledky výzkumů provedených v posledních letech, které se v poměru mezi počtem levicově a pravicově orientovaných respondentů nijak významně neliší (krom zaznamenaného pozvolného nárůstu levicově orientovaných a kolísavých hodnot u orientace pravicové; u obou kategorií však kolísání hodnot není statisticky významné).

Pro srovnání v listopadu 1997 se k levici hlásilo 27%, středu 43%, pravici 30%.

Zdroj STEM

- **Pojem pravice a levice je v různých zemích chápán rozdílně!**
- *Např. Křesťansko-demokratická strana (CDU) v Německu je tradičně řazena k pravici i když dělá v podstatě levicovou (sociálnědemokratickou) politiku.*
- *Naopak Sociálně demokratická strana Portugalska, kterou bychom podle naší domácí zkušenosti řadili k levici, provádí pravicovou politiku.*

Tradiční znaky levice a pravice

	Levice	Pravice
Priority	Sociální jistoty	Podpora podnikání
Stát	Silný stát	Minimální vliv státu
Spravedlnost	Rozdělovací	Vyrovňovací
Rovnost	Výsledků	Šancí
Svoboda	Reálná	Formální
Demokracie	Přímá + zastupitelská	Zastupitelská
Člověk	Kolektiv	Jednotlivec
Stát a společnost	Snaha o splynutí	Důsledné oddělení
Společenský vývoj	Revoluce	Evoluce
Regulace trhu	Státní regulace	Liberalizace
Ekonomické priority	Nízká nezaměstnanost	Nízká inflace

Nová levice a nová pravice

- Pohled na levici a pravici se **od 60. let 20. století** mění.
Proč?
- Na to odpovídá politický psycholog Ronald Inglehart v knize ***Tichá revoluce: změna hodnot a politických stylů mezi západní veřejností*** poukazem na dvě skutečnosti:
 - silnou prosperitu západu po 2. sv. válce
 - absenci totální války v tomto období

Krátce, lidé jsou v bezpečí a mají dost jídla a proto kladou ve svém životě stále větší důraz na nemateriální hodnoty a cíle.

- Objevil se pojem starých a nových hodnot a také staré a nové politiky.
- **NOVÁ LEVICE** – témata ekologie a kvality života, sociální rovnosti, svobody životního stylu, přímé demokracie ...tzv. **nemateriální hodnoty**
 - *U nás sem můžeme řadit např. Stranu zelených, Pirátská strana, Humanistickou stranu*
- **NOVÁ PRAVICE** – oponent N.L. v otázkách např. životního prostředí, alternativních forem životního způsobu – důraz na ty tradiční, problém interrupcí, práv menšin, přistěhovalců ...

- Nemateriální (postmateriální) hodnoty dnes **převažují mezi mladšími vysokoškoláky** – bohatší vrstvy se **posunují doleva** a dělníci **naopak doprava**, kde cítí ochranu tradičních hodnot a důraz na materialisticky pojatý blahobyť.
- Nebezpečným jevem dneška je **podpora dělnických vrstev pro ultrapravicová uskupení**, která se xenofobně vymezují vůči přistěhovalcům, které ukazují jako konkurenty na pracovním trhu.
- *Je to pravda jen do jisté míry. Kolik staveb by u nás asi vzniklo bez práce ukrajinských dělníků?!*

Struktura stranického systému

- V politickém systému **dvou a více** efektivních stran vnímáme levo-pravou osu **spojitě** = strany prostě tradičně porovnáváme mezi sebou.
- Uprostřed politického spektra jsou tzv. **centristické strany neboli strany středu** (přijatelné pro spolupráci s levicí i pravicí) – u nás např. KDU-ČSL, Strana zelených.
- Strany se mohou na spektru samozřejmě **„pohybovat“** tak jak se mění různé podmínky.

- Nejen u nás dominantní strany už dlouho bojují o **středové, neextrémní voliče**.
- Ti podpoří střídavě pravici i levici a tím jí dopomohou k vítězství – tzv. **floating voter („plovoucí volič“)** = ideálně to je **dobře informovaný nestraník měnící své názory dle chování stran**.
- *Např. v ČR bylo v letech 1998 – 2010 vedlo takové „přetahování o voliče“ střídavě k volebním vítězstvím jedné z dvojice stran ODS a ČSSD.*

- Při dělení politických stran se můžeme setkat i s následujícími typy stran:
 - **Masové** strany - členové jsou ze všech společenských tříd (např. ODS, ČSSD)
 - **Kádrové** strany – výchova členů a péče o ně (např. Komunistická strana Číny)
 - **Strany oddaných** - kolem jediného vůdce (např. NSDAP v Německu)
 - Strany **ideologicky úzké** – názorově úzká skupina voličů (např. v nedávné době [ODA](#))
 - **Catch-all strany** – usilují o podporu všech společenských skupin v dané zemi (např. ODS, ČSSD)

- Strany často uzavírají spojenectví před nějakým hlasováním, tedy **tzv. koalici**
- Např. :
 - **Volební koalice (několik stran se spojí před volbami)**
 - **Hlasovací koalice v parlamentu (zastupitelstvu)**
 - **Vládní koalice**
- Volič může být povolebním vyjednáváním politiků, které již neovlivňuje zklamán protože: **„O koalici se mluví až po volbách“**

Extremistické strany

- Na okrajích pomyslné levo-pravé osy se nacházejí **strany extremistické** (ultralevice, ultrapravice).
- Nejčastěji **komunistické a (krypto)fašistické strany** (*např. v 90. letech SPR-RSČ nebo v roce 2006 na čas rozpuštěný Komunistický svaz mládeže*).
- Usilují o **likvidaci volné soutěže stran a diskriminaci některých skupin** obyvatelstva – sami využívají demokratickou soutěž stran, ale **útočí na podstatu demokracie!**

- V Evropě jako celku dnes nejsou extremistické strany příliš silné = nebezpečné (pouze 25 ze 736 křesel v Evropském parlamentu 2009), ale lokálně je jejich síla rozdílná (např. [Národní fronta](#) ve Francii).
- **Zkušenost** s jejich politikou v minulosti je v mnoha zemích důvodem k možnosti **stranu úředně rozpustit** - v ČR tak činí na návrh vlády či prezidenta Nejvyšší soud, na návrh strany může přezkoumat i Ústavní soud ČR
- Je to samozřejmě **výraz tragických zkušeností, opatrnosti, slabosti a nejistoty evropské demokracie.**
- V USA je něco jako rozpuštění politické strany **nemyslitelné!**

Systemy politických stran

- **Systemy politických stran** – souhrn všech významných politických stran v zemi a jejich vzájemné vztahy
- V úvahu přichází:
 - **System jedné strany** (*např. KSČ v letech 1948-1989, Čína dodnes. Demokratické volby nutně **nemusí znamenat odstranění tohoto systému!***)
 - **System dominantní strany** - strana, která po desetiletí vládne v prostředí s demokratickými volbami (*např. Liberálně demokratická strana Japonska, která od roku 1955 po více než 50 let obsazovala pozici předsedy vlády přesto, že v japonské Sněmovně reprezentantů zasedají poslanci 7 stran*)

- **System dvou stran** – (např. střídání vlády Demokratické a Republikánské strany v USA, nebo Konzervativní strany a Strany práce ve Velké Británii)

- **System více stran** – více než dvě strany se vážně ucházejí o moc (např. současná ČR)
 - Pokud je stran více než zhruba 5 **dochází k odstředivým tendencím** = existence malých stran, které se snaží oslovovat velmi rozdílné skupiny voličů – např. současný Izrael
 - Pokud se počet stran naopak snižuje (hlavně pokud zůstanou jen dvě významné) **dochází k dostředivým tendencím** = strany potom vlastně chtějí oslovit stejné, středové voliče a volič nerozezná rozdíl)

Financování politických stran

- Strany potřebují spoustu peněz na svou existenci, nejvíce samozřejmě na **vedení předvolebních kampaní**.
- Existují dvě základní **varianty financování**:
 - **Státní** financování (přímé a nepřímé). *Proč do nich stát = my cpeme peníze? Proto, aby si strany, potažmo demokracii **nemohl jen tak někdo koupit (viz např. strana Věci veřejné)**! Stát tím také částečně vyrovnává šance stran.*
 - **Soukromé** financování. *Proč jsou tedy nutné i soukromé zdroje? Protože strany mají být jak známo **odděleny od státu** – jinak by existovala **úplná závislost na státních prostředcích**.*

1) Státní financování – přímé

- **Forma přímého financování** funguje na principu rovnosti a vyjadřuje vůli státu podporovat politické strany jako žádoucí součást politického systému.

- Přímé financování zahrnuje:
 - **A) příspěvek na úhradu volebních nákladů**
 - **B) příspěvek na činnost strany**
 - B1) stálý příspěvek
 - B2) příspěvek na mandát

- **Ad A) Příspěvek na úhradu volebních nákladů**

- Stát nabízí pro volby do Poslanecké sněmovny PČR a Evropského parlamentu tento příspěvek, aby byl vstup do volební soutěže **skutečně volný** = aby nezbytné náklady na účast ve volbách nepředstavovaly pro žádnou stranu, která se chce voleb účastnit, **překážku**.
- Příspěvek na úhradu volebních nákladů činí 100,- Kč (u voleb do EP 30 Kč) **za každý platný hlas** a je vyplácen těm stranám, které získají při volbách do PS PČR min. **1,5%** ze všech platných hlasů (u voleb do EP 1,0%).
- **Ve volbách do Senátu PČR, krajských zastupitelstev a zastupitelstev obcí se příspěvek nevyplácí!**

- **Ad B1) Příspěvek na činnost strany - stálý příspěvek**
 - Dostávají ho ty strany, které zastupují **významnou část voličů**.
 - Strana, která dosáhne **3% hranice volební úspěšnosti ve volbách do PS PČR** má nárok na 6 mil. Kč.
 - **S každou další desetinou procenta hlasů se tato částka zvyšuje o 200 000,- Kč až na maximálních 10 mil. Kč**, poté již příspěvek zůstává konstantní.

- **Ad B2) Příspěvek na činnost – příspěvek na mandát**
 - Je poskytován za **každý mandát v PS, ale i v senátu a v zastupitelstvech VÚSC** (kraje a pražské zastupitelstvo).
 - **Mandát poslanecký a senátorský = 900 000 Kč ročně**
 - **Mandát zastupitelský = 250 000 Kč ročně**

2) Státní financování – nepřímé

- Nepřímé financování je nutné a poměrně velmi těžko vyčíslitelné.
- Lze sem zařadit například:
 - **poskytování vysílacích časů** v době předvolebního boje
 - **příspěvek na činnost poslaneckých a senátorských klubů**
 - **poskytování odměn předsedům** těchto klubů
 - **používání místností** s technickým vybavením
 - **daňové úlevy** pro podnikání politických stran

3) Soukromé financování jehož prostřednictvím stát ponechává politickým stranám možnost získat finanční zdroje pro činnost vlastní iniciativou.

- **Obvyklými formami jsou:**

- **Příspěvky členů** politické strany
- **Dary**
- **Příjmy z podnikání** (strany nemohou podnikat ve všem)
- **Příjmy z pronájmu** nemovitostí
- **Úroky** z vkladů
- **Půjčky a úvěry**
- **Dědictví**
- **Prodej movitého nebo nemovitého majetku**
- **Tombola** z kulturní akce pořádané stranou ...

- Základní výše příspěvku člena strany v roce 2012:
 - Strana zelených 400 Kč
 - ODS 500-1500 Kč (různě pro každou oblast ČR)
 - TOP 09 400 Kč
 - Věci veřejné 1000 Kč
 - ČSSD 300 Kč
 - KSČM min. 0,5% čistého měsíčního příjmu, nejméně však 20 Kč

- Celkové roční příjmy a výdaje dosáhli v roce 2010 např. u ODS a ČSSD částek v hodnotě **několika set milionů Kč.**
- Po roce 2010 lze sledovat v hospodaření politických stran trend k úsporám při volební kampani.

- Každá politická strana je každoročně do 1.4. povinna předložit PS **výroční finanční zprávu, která je veřejně přístupná** v Kanceláři PS.
- **Nikde na světě** dosud nevyřešili financování stran k všeobecné spokojenosti!
- Některé státy zavedly různé formy **regulace** soukromého financování a velikosti výdajů na volební kampaně – **v ČR regulace není.**
- **Skandály** kolem sponzorů, jejich darů a protislužeb za tyto dary se nevyhnuly ani často idealizované první československé republice ani samostatné ČR – *viz lihová aféra, kauza Sarajevo ...*

Aféra Družstva hospodářských lihovarů (1923)

- *Šlo o ovlivňování cen lihu prostřednictvím uplácení politiků z třicetimilionového rezervního fondu Družstva.*
- *V čele Družstva hospodářských lihovarů stál Karel Prášek - přední politik agrární strany a v té době i předseda Senátu.*
- *Prášek se snažil aféru ustát, ale nakonec podlehl tlaku tisku a hlavně svého stranického šéfa Antonína Švehly.*
- *Rezignoval na funkci předsedy Senátu, vystoupil z agrární strany a nakonec byl zbaven senátorského mandátu.*

- ***Kauza Sarajevský atentát v ODS***

Zleva: V. Klaus – J. Ruml – I. Pilip

- *Lajos Bács a Radjiv Sinha = fiktivní sponzoři ODS, jejichž odhalení vedlo v listopadu 1997 k tzv. [Sarajevskému atentátu v ODS](#).*
- *V daňovém přiznání ODS z roku 1995 tato jména maskovala 7,5 milionový dar od bývalého tenisty a majitele Třineckých železáren Milana Šrejbra.*
- *Daru předcházela státní dotace 500 mil. Kč pro Třinecké železářny.*
- *Vlivní členové ODS Jan Ruml a Ivan Pilip v TV vyzvali Václava Klause k odstoupení z čela ODS - Klaus byl zrovna pracovně v Sarajevu – proto se hovoří o tzv. "sarajevském atentátu".*
- *Nejtěžší politická krize v historii samostatné ČR = demise vlády > úřednická vláda > předčasnými volby > opoziční smlouva ODS/ČSSD*

Otázky:

- 1. Které máme v současnosti parlamentní strany – pokuste se vyjmenovat?**
- 2. Které máme v současnosti mimoparlamentní strany – pokuste se vyjmenovat?**
- 3. Koho v tradičním chápání obhájí levice a koho pravice?**
- 4. Proč se od 60. let 20. st. mění tradiční pohled na levici a pravici?**
- 5. Co je typické pro catch-all strany?**
- 6. Co je společné pro tzv. extremistické strany?**

V prezentaci jsem využil následujících zdrojů:

- <http://www.blisty.cz/art/38111.html>
- <http://www.ceed.cz/makroekonomie/testy/33-test.htm>
- <http://www.pehe.cz/clanky/1997/politicka-kultura-v-ceske-republice>
- <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=373&lst=106>
- <http://www.virtually.cz/clanky2/3179.html>
- <http://www.jirizacek.cz/>
- <http://www.klaus.cz/Klaus2/asp/clanek.asp?id=jhJM6EBjfhNK>
- <http://obcan.ecn.cz/index.shtml?w=u&x=132555>
- http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100727s_po71105.pdf
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Lajos_B%C3%A1cs_a_Radjiv_M._Sinha
- http://www.svedomi.cz/aktuality/a2005/npol_0504_politika_1rep.htm
- <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_politick%C3%BDch_stran_v_%C4%8Cesku
- <http://zboril.blog.idnes.cz/c/205550/Vyvoj-poctu-clenu-politickyh-stran-v-CR.html>
- <http://zboril.blog.idnes.cz/c/205210/Porovnani-ceskeho-a-svycarskeho-politickeho-spektra.html>
- <http://cs.wikipedia.org/wiki/Pravice>
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Nov%C3%A1_levice
- http://cs.wikipedia.org/wiki/P%C5%99%C3%ADsp%C4%9Bvek_na_%C3%BAhradu_volebn%C3%ADch_n%C3%A1klad%C5%AF
- DAVID, R., *Politologie*. 5. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005
- ČAPEK, K., *Hovory s T. G. M.* 7. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1969
- KOHÁK, E., *Průvodce po demokracii*, 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002
- KREJČÍ, O., *Nová kniha o volbách*, 1. vyd. Praha: Professional Publishing, 2006
- <http://www.stem.cz>